

1994), Muhammed Beşîr Zâfir el-Ezherî'nin *Tahzîrû'l-müslimîn mine'l-eḥâdîsî'l-mevzû'a 'alâ seyyidi'l-mürselîn* (bk. bibl.), Hâşim Ma'rûf el-Hüseynî'nin *el-Mevzû'ât fi'l-âşâr ve'l-aḥbâr: 'Arz ve dirâse* (Beyrut 1393), Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcevâd'ın Süyûtî'nin *el-Câmi'u'l-kebîr'i* ile Münâvî'nin *el-Câmi'u'l-ezher*inden derlediği 819 rivayeti ihtiva eden *el-Eḥâdîsü'l-mevzû'a* (Beyrut 1409/1988), el-Emîrû'l-Kebîr es-Sünbâvî'nin 432 rivayeti alfabetik olarak sıraladığı *en-Nuḥbetü'l-behiyye fi'l-eḥâdîsî'l-mekzûbe 'alâ ḥayr'i'l-berîyye* (nşr. Züheyr eş-Şâvîş, Beyrut 1409/1988) adlı eserleri burada zikredilebilir. Halk arasında yaygın olan güvenilir rivayetlerin yanında oldukça zayıf, hatta uydurma rivayetleri de bir araya getiren çok sayıda kitap bulunmakta olup Bedreddin ez-Zerkeşî'nin *et-Tezkire fi'l-eḥâdîsî'l-müştehire* (nşr. Mustafa Abdülkâdir Atâ, Beyrut 1986), Şemseddin es-Seḥâvî'nin 1356 rivayetten meydana gelen *el-Makâsîdü'l-ḥasene**, Şemseddin İbn Tolun'un 1169 rivayeti bir araya getiren *eş-Şezre fi'l-eḥâdîsî'l-müştehire* (nşr. Kemâl b. Besyûnî Zağlûl, I-II, Beyrut 1413/1993), İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî'nin 3281 rivayeti derleyen *Keşfü'l-hafâ'**, Muhammed el-Hût el-Beyrûtî'nin 1784 rivayeti ihtiva eden *Esne'l-meṭlâb fi eḥâdîse muḥte-lifeti'l-merâtib* (Kahire 1346; Beyrut 1403/1983) ve Muhammed b. Ahmed b. Cârulah es-Sagîrî el-Yemenî'nin 2717 rivayeti derlediği *en-Nevâtiḥu'l-'atire fi'l-eḥâdîsî'l-müştehire* (nşr. Muhammed Abdülkâdir Ahmed Atâ, Beyrut 1412/1992) adlı çalışmaları bu türün en çok bilinen çalışmalarıdır. Mevzû hadisler konusunu etrafıca araştıran çalışmalar da yapılmış olup M. Yaşar Kandemir'in *Mevzû Hadisler* (Ankara 1975) ve Ömer b. Hasan b. Osmân b. Fellâte'nin *el-Vaz' fi'l-ḥadîş* (I-III, Dimaşk 1401/1981) adlı eserleri burada anılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "vz'a" md.; *Tâcû'l-'arûs*, "vz'a" md.; *Kâmus Tercümesi*, III, 451vd.; İbn Hibbân, *el-Mecrûḥîn*, I, 3-95; İbn Hazm, *el-lḥ-kâm* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire, ts. (Matbaa-tü'l-âsime), I, 135, 203; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Nureddin Boyacılar), Riyad 1418/1997; İbnü's-Salâh, *Mukaddimetü lbnî's-Salâh* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1411/1990, s. 279-283; Takıyyüddin İbn Teymiyye, *Minḥâcüs-sünne*, Kahire 1382/1962, I, 37; IV, 17-19; İrakî, *Fethu'l-muḡîs*, I, 124-137; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Kahire 1379/1959, I, 274-291; a.mlf., *el-Le'âli'l-maṣnû'a fi'l-eḥâdîsî'l-mevzû'a* (nşr. Ebû Abdurrahman Uveyza), Beyrut 1417/1996, I-II; a.mlf., *et-Ta'akkubât 'ale'l-Mevzû'ât*, Leknev 1303; İbn Arrâk,

Tenzihü's-şerî'a, I, 5, 19-133, 134, 137-139, 145, 150, 153; II, 25, 26, 30, 82-97; Ali el-Kârî, *el-Esrârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâr'i'l-mevzû'a* (nşr. Muhammed es-Sabbâğ), Beyrut 1391/1971; Emîr es-San'ânî, *Tavziḥu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1366, II, 68-98; Leknevî, *el-Âşârü'l-merfû'a fi'l-aḥbâr'i'l-mevzû'a* (nşr. Ebû Hâcer M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1405/1984; M. Beşîr Zâfir el-Ezherî, *Tahzîrû'l-müslimîn mine'l-eḥâdîsî'l-mevzû'a 'alâ seyyidi'l-mürselîn*, Kahire 1321/1903; a.e. (nşr. Fevâz Ahmed ez-Zemerîlî), Beyrut 1406/1985; Cemâleddin el-Kâsimî, *Ḳavâ'idü't-tahdîş* (nşr. M. Behcet el-Baytâr - M. Reşîd Rızâ), Beyrut 1407/1987, s. 155-193; Mahmûd Şukrî el-Âlûsî, *Muḥtaşarü't-Tuḥfeti'l-İşnâ'aşeriyye* (nşr. Muhibbuddin el-Hatîb), Kahire 1373, s. 10; M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler* (Ankara 1975), İstanbul 1997; a.mlf., "İbnü'l-Kayserânî", *DİA*, XXI, 110; Ömer b. Fellâte, *el-Vaz' fi'l-ḥadîş*, Dimaşk 1401/1981, I-III; Muhyiddin Atıyye v.dğr., *Delilü'l-mu'ellefti'l-ḥadîş*, Beyrut 1416/1995, II, 719-729.

M. YAŞAR KANDEMİR

MEVZÜ

(الموضوع)

On kategoriden biri,
bir önermede yüklem öznesi
ve konusu, her türlü sûreti
kabul yeteneğine sahip ilk madde
anlamında mantık
ve felsefe terimi.

Arapça *vaz'* kökünden gelen *mevzû'* kelimesi, üzerinde düşünülen ve söz konusu edilen maddî-mânevi her şey, her olay, duyularla algılanan ve işaretlerle gösterilen her nesne için, ayrıca ağızdan çıkan bir kelimenin anlam olarak karşılığı-nın bulunduğunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır.

Mantık terimi olarak *mevzû* iki farklı anlamda geçer. 1. On kategoriden biri olan cevherin konumunu, onun ne durumda bulunduğu belirten terimdir. Meselâ Ahmet cevher olarak alınırsa onun ne konumda olduğu sorusuna "ayaktadır" veya "oturuyor" yahut "yatıyor" şeklindeki cevaplar ya da konum bildiren daha başka nitelikler cevherin *mevzû*unu belirtir. Bu anlamda mantık metinlerinde *mevzû*un yerine *vaz'* veya *nusbe* terimleri de kullanılmaktadır (Hârizmî, s. 218-219). 2. Bir önerme ister tümel (külli) ister tikel (cüzî) ister olumlu (mücibe) ister olumsuz (sâlibe) olsun onda iki terim bulunmak zorundadır; bunlardan birine *mevzû* (konu, özne), diğerine mahmûl (yüklem) denir. Nitekim, "Ahmet kâtiptir" önermesinde Ahmet *mevzû* yani nitelikleri ve özellikleri taşıyan, kâtip ise ona yüklenen, onu nitelleyen konumundadır. Şu halde *mevzû* başka bir şeyle nitelenendir; ancak nitelleyen nite-

lenene ait olabileceği gibi olmayabilir de. Meselâ, "İnsan canlıdır" veya, "İnsan taş değildir" önermelerinde olduğu gibi (Seyfeddin el-Âmidî, s. 322). Bir önermede bulunması gereken bu iki terim arasındaki ilişki felsefede cevher-araz, kelâmda sıfat-mevsuf, nahivde mübtedâ-haber, fıkıhta mahkûmün bih-mahkûmün aleyh, belâgatta mûsned-mûsnedün ileyh terimleriyle ifade edilmektedir; günümüzde ise buna konu-yüklem veya özne-yüklem ilişkisi denilmektedir.

Felsefe terimi olarak *mevzû* dar mânâda, "henüz güç (potansiyel) halindeki şekilsiz maddenin herhangi bir görünümle (sûret) ortaya çıkması, şekle bürünmesi ve formun taşıyıcısı" anlamına geldiği gibi geniş mânâda "maddenin uğradığı fizikî, kimyevî, biyolojik her türlü değişim ve dönüşümün üzerinde gerçekleştiği mahal" anlamına da gelmektedir. İbn Sînâ'ya göre herhangi bir şey kendinde bulunmayan bir gelişmeyi ve bir olguyu kabul etme özelliği taşıyorsa buna heyûlâ, eğer o gelişme ve olguyu bizzat üzerinde bulunduruyorsa buna da *mevzû* denir (*el-Hudûd*, s. 245). Bütün bunlardan sonra *mevzû*, nitelikleri ve arazları üzerinde taşıyan, maddedeki her çeşit değişimi yüklediği halde değişmeyen ve kendi kendine var olan bir şey yani cevherdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1670; Fârâbî, *Kitâbü'l-Kıyâs* (*el-Mantık 'inde'l-Fârâbî* içinde, nşr. Refik el-Acem), Beyrut 1986, II, 71, 103, 121; a.mlf., *Kitâbü'l-Hurûf* (nşr. Muhsin Mehdî), Beyrut 1970, s. 179; İbn Sînâ, *eş-Şifâ el-Mantık* (3), s. 13, 34; a.mlf., *eş-Şifâ el-İlâhiyyât* (1), s. 182; a.mlf., *el-Hudûd* (*el-Muṣṭalahâtü'l-felsefî 'inde'l-'Arab* içinde, nşr. Abdülemîr el-A'sem), Kahire 1989, s. 245; Hârizmî, *el-Hudûdü'l-felsefiyye* (a.e. içinde), s. 218-219; Seyfeddin el-Âmidî, *Kitâbü'l-Mübîn* (a.e. içinde), s. 322; Cemîl Salîbâ, *el-Mu'cemü'l-felsefî*, Beyrut 1982, II, 446; Ferîd Cebr v.dğr., *Mevzû'atü muṣṭalahâtü 'ilmi'l-mantık 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1996, s. 1040-1045; Cîrâr Cihâmî, *Mevzû'atü muṣṭalahâtü'l-felsefe 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1998, s. 891-893.

MAHMET KAYA

el-MEVZÛÂT

(الموضوعات)

Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin
(ö. 597/1201)
hadis diye
uydurulan rivayetlere dair eseri.

Müellif eserinin mukaddimesinde hadis diye uydurulan rivayetleri talebelerinin arzusu üzerine bir araya getirmeye karar verdiğini, devrin fakihlerinin dinî

hükümlerde mevzû haberleri kullanmalarının ve kıssacıların bunları hadismiş gibi rivayet etmelerinin de bu kararda etkili olduğunu söylemiş, eski âlimlerin sahih ve zayıf haberleri birbirinden ayırmalarına rağmen sonraki nesillerin onların eserleriyle yetinen taklitçiler durumuna düştüğünü belirtmiştir. Ayrıca müslümanların hadisleri nakletmek suretiyle dini korumadaki sorumluluklarından, hadislerin sıhhat bakımından derecelerinden, iyi niyetli kimselerin hadis rivayetinde yaptığı hatalardan, bilerek hadis uyduranların maksatlarından ve kıssacıların konuya etkilerinden söz etmiş, daha sonra, “Kim benim ağzımdan bilerek hadis uydurursa cehennemdeki yerine hazırlansın” meâlindeki hadisin rivayetlerine geniş yer ayırmış, müdelles ve münker rivayetler konusuna girmiş, eserinde kesinlikle mevzû olan rivayetleri derlediğini, uydurma olduğu ilk bakışta anlaşılan birçok haberi ise almadığını söylemiştir.

Konularına göre düzenlenen eser “Kitâbü't-Tevhîd” ile başlamış olup iman, ilim, salât gibi elli bölümde muhtelif bablar ve fasıllar altında 1850 kadar haber incelenmiştir. Haberlerin önce senedi ve metni verilmiş, ardından senedde yer alan râvilerden kusurlu olanların durumu açıklanmış, yer yer metin tenkidi yapılmıştır. Kitapta tenkit edilen haberler özellikle Ukaylî'nin *ed-Du'afâ'*, İbn Hibbân'ın *Kitâbü'l-Mecrûhîn*'i, Taberânî'nin *Mu'cem*'leri, İbn Adî'nin *el-Kâmil*'i, Ebû'l-Feth el-Ezdî'nin *ed-Du'afâ'*, Dârekutnî'nin *el-Fevâ'idü'l-efrâd*, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif* ve *es-Sünen*'i, İbn Şâhîn'in eserleri, Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *Târîhu Nisâbü'r*u ve diğer eserleri, İbn Merdûye'nin eserleri, Ebû Nuaym'ın *Hilyetü'l-evliyâ'*, *Târîhu İşbahân* ve diğer eserleri, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki ve Hatîb el-Bağdâdî'nin eserleri ve Cûzekânî'nin *el-Ebâtil ve'l-menâkîr* ve *ş-şihâh ve'l-meşâhîr*'i başta olmak üzere birçok kaynaktan derlenmiş olup bunların tenkidi sırasında Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Ebû'l-Hasan el-İclî, Ebû Zûr'a er-Râzî, Nesâî, İbn Hibbân, İbn Adî, Dârekutnî ve Hatîb el-Bağdâdî gibi âlimlerin görüşlerinden faydalanılmıştır.

Müellif, eserine aldığı rivayetlerin uydurma olduğundan şüphe etmemekle beraber birçok hadis âlimi zayıf, hasen, hatta bazı sahih hadisleri de mevzû kabul ettiğini ileri sürerek onu eleştirmiştir. Bilindiği kadarıyla İbnü'l-Cevzî'yi bu konuda önce İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî suçlamış, daha sonra Bedreddin İbn Cemâa,

Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, İbnü'l-Mülakkın ve Ömer b. Raslân el-Bulkînî gibi âlimler de Şehrezûrî'nin görüşlerine katılmıştır. İbnü'l-Cevzî'nin, seneddeki râvilerden birinin zayıflık veya yalancılıkla itham edilmesine aldanıp o hadisin başka bir tarikten gelip gelmediğini araştırmaması, bu yanlışlığın önemli sebeplerinden biri olarak kabul edilmiş; uydurma denecek kadar zayıf rivayetleri derlediği *el-İlelû'l-mütenâhiye fi'l-eḥâdîsi (aḥbârî)'l-vâhiye* adlı eserindeki birçok rivayeti *el-Mevzû'ât*'ta da zikretmesi ise onun dikkatsizliğiyle açıklanmıştır. Süyûtî'ye göre eserde mevzû sayılmaması gereken 300 kadar hadis vardır. Bunlardan biri *Şaḥîḥ-i Müslim*'de, biri Hammâd b. Şâkir'in rivayeti olan *Şaḥîḥ-i Buḥârî*'de, otuz sekizi Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde, dokuzu Ebû Dâvûd'un *es-Sünen*'inde, otuzu Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şâḥîḥ*'inde, onu Nesâî'nin *es-Sünen*'inde, otuzu İbn Mâce'nin *es-Sünen*'inde, altmışı da Hâkim en-Nisâbü'rî'nin *el-Müstedrek*'inde yer almıştır (*et-Ta'akkubât*, s. 60). Zehebî'ye göre bir hadisin diğer tariklerini araştırmadan bir rivayetteki bazı zayıf ve yetersiz râviler veya bir râvisi hakkındaki yetersiz tenkitlere bakarak onun uydurma olduğunu söylemesi, İbnü'l-Cevzî'nin, hadislerin sahihini sahih olmayandan ayırma konusunda yeterli bilgisi bulunmadığını göstermektedir. Nitekim bu eserin muhtelif nüshaları arasındaki farklar göz önüne alındığında bu tür rivayetlerin ya iki defa yazıldığı veya müellifin sonraları esere önemli ilâveler yaptığı anlaşılmaktadır (*el-Mevzû'ât*, I, 125-126).

Eser ilk defa *el-Mevzû'ât* adıyla Abdurrahman Muhammed Osman (I-III, Medine 1386/1966; Beyrut 1403/1983; Kahire 1407/1986) tarafından, daha sonra ise sekiz yazma nüshasına dayanarak *el-Mevzû'ât mine'l-eḥâdîsi'l-merfû'ât* adıyla Nûreddin Boyacılar (I-III, Riyad 1418/1997) tarafından yayımlanmış, bu neşre daha sonra eklenen fihrist cildinde rivayetler alfabetik olarak gösterilmiş, ayrıca tenkit edilen râviler hakkında eserin çeşitli yerlerinde kullanılan ifadeler bir araya getirilmiştir. İbnü'l-Cevzî ve eseri hakkında Mahmûd Ahmed el-Kaysiyye en-Nedvî *el-İmâm İbnü'l-Cevzî ve kitâbühû el-Mevzû'ât* adıyla bir doktora çalışması yapmıştır (Lahor 1403/1983).

Kitâbü'l-Mevzû'ât'i tenkit etmek maksadıyla kaleme alınan eserlerin başlıcaları şunlardır: 1. Zeynüddin el-İrâkî, *el-Kelâm 'ale'l-eḥâdîsi'lletî tüküllime fîhâ bi'l-vaz' ve hiye fi Müsnedi'l-İmâm*

Aḥmed. İrâkî bu risâlesinde Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde olup İbnü'l-Cevzî'nin tesbit edemediği dokuz hadisin de mevzû olduğunu ileri sürmüştür. İbn Hacer el-Askalânî hocasının bu eserini *el-Ḳavlü'l-müsedded*'ine almış ve buradaki hadislerden bir kısmını savunmuştur (Beyrut 1404/1984, s. 7-17; *el-Müsned* [nşr. Abdullah Muhammed ed-Dervîş], Beyrut 1411/1991, X, 492-502). 2. İbn Hacer el-Askalânî, *el-Ḳavlü'l-müsedded fi'z-zebbi 'an Müsnedi Aḥmed* (baskıları için bk. *DîA*, XIX, 519). İbnü'l-Cevzî'nin Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde mevzû olduğunu ileri sürdüğü hadislerden on beşinin mevzû olmadığını ispat etmek üzere kaleme alınmıştır. Onun bu konuda *et-Ta'lik 'ale'l-Mevzû'ât li'bni'l-Cevzî (Ta'akkubât 'ale'l-Mevzû'ât)* adlı bir çalışması daha vardır. 3. Süyûtî, *el-Ḳavlü'l-müsedded ve zeylühû 'aleyh*. Müellif, İbn Hacer el-Askalânî'nin adı geçen eserine yazdığı bu zeyilde *el-Müsned*'de mevzû olduğu söylenen diğer on beş hadisi savunmuş, daha sonra *el-Ḳavlü'l-müsedded* ve zeyillerinde bulunan hadisleri *el-Ḳavlü'l-ḥasen fi'z-zebbi 'ani's-sünen* adlı kitabında toplamış, onlara birkaç rivayet daha ekleyerek mevzû olmadığı belirtilen 120'den fazla hadisi bir araya getirmiştir. 4. Süyûtî, *el-Le'âli'l-mašnû'a fi'l-eḥâdîsi'l-mevzû'a (el-Mevzû'âtü'l-kubrâ; Haydarâbâd-Dekken 1303; I-II, Kahire 1317, 1352, 1383; Beyrut 1401, 1403; nşr. Ebû Abdurrahman Salâh b. Muhammed b. Uveyza, I-II, Beyrut 1417/1996)*. İbnü'l-Cevzî'nin pek çok zayıf hadisi, hatta bazı sahih ve hasen rivayetleri almasından dolayı onun yanlışlığı noktaları ortaya koymak için kaleme alınmıştır. *el-Mevzû'ât*'ın tertibini koruyan Süyûtî eleştireceği haberi senediyle birlikte kısaltarak almış, o rivayet hakkında İbnü'l-Cevzî'nin tenkidini verdikten sonra kendi eleştirisini de eklemiştir. Eseri Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Hureysî el-Fâsî'nin ihtisar ettiği zikredilmiştir (Ömer b. Hasan Osman Fellâte, III, 479). Ra'd Şemseddin el-Kilânî de kitap üzerinde *el-Eḥâdîsi'l-mevzû'a: Sittü mi'ê ḥadiş muntekât mine'l-Le'âli'l-mašnû'a* adlı bir çalışma yapmıştır (Bağdad 1408). Riyâz Abdullah Abdülhâdî Kahire 1352 baskısını esas alarak esere *ed-Dürerü'l-mecmû'a bi-tertibî eḥâdîsi'l-Le'âli'l-mašnû'a fi'l-eḥâdîsi'l-mevzû'a* adıyla bir fihrist hazırlamıştır (Beyrut 1408/1988). 5. Süyûtî, *Zeylû'l-Le'âli'l-mašnû'a* (Leknev 1303). Bu kitap, başlığının yansıttığı gibi *el-Le'âli'l-mašnû'a*'nın devamı mahiyetinde olmayıp İbnü'l-

Cevzî'nin *el-Mevzû'ât*'a almadığı, genellikle tarih ve tabakat türü eserlerde geçen bazı uydurma rivayetlerin yine onun tertibine uygun olarak senedleriyle bir araya getirilip tenkitli veya tenkitsiz olarak iktibas edilmesinden ibarettir. 6. Süyûtî, *en-Nüketü'l-bedî'ât 'ale'l-Mevzû'ât* (nşr. Âmir Ahmed Haydar, Beyrut 1411/1991). Rivayetleri çeşitli tarik ve şâhidleriyle birlikte ele alan bu eser, Süyûtî'nin mevzû hadislerle dair çalışmalarının en hacimlisidir. Müellif bu eserini, senedinden sahâbî dışındaki râvileri haffederek *et-Ta'akkubât 'ale'l-Mevzû'ât (et-Ta'lik 'ale'l-Mevzû'ât li'bni'l-Cevzî*; Leknev 1303; Lahor 1303) adıyla ihtisar etmiş, burada mükerrerleriyle birlikte 343 hadisi savunmuş veya eleştirmiştir. 7. Ebû'l-Hasan İbn Arrâk, *Tenzihü's-şerî'ati'l-mevzû'a* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf – Abdullah Muhammed es-Sıddîk [Ebû'l-Fazl İbnü's-Sıddîk], I-II, Kahire 1375, 1378, 1383, 1399/1979; Beyrut 1401). İbn Arrâk, Süyûtî'nin zikredilen eserlerini ihtisar ederek 954'te (1547) tamamladığı bu çalışmasını Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim etmiştir. Kitabın mukaddimesinde mevzû hadisin tarifi, nasıl tanınacağı ve hükmü üzerinde durulmuş, "men kezebe 'aleyne" hadisi hakkında İbnü'l-Cevzî'nin derlediği bilgiler özetlenmiş, hadis uyduranlar genel özellikleriyle tanıtılmış ve adları alfabetik bir liste halinde verilerek kısa tenkitleri yapılmıştır (I, 19-33). *el-Le'âli'l-maşnû'a*'nın tertibine uygun biçimde kaleme alınan eserde genellikle önce İbnü'l-Cevzî'nin mevzû sayıp Süyûtî'nin itiraz etmediği, ardından İbnü'l-Cevzî'nin mevzû kabul ettiği, fakat Süyûtî'nin ona katılmadığı, daha sonra da İbnü'l-Cevzî'nin eserinde bulunmayıp Süyûtî'nin tesbit ettiği haberler zikredilmiştir. Sâlih Ma'tûk kitap üzerinde *et-Tezkiretü'l-meşfû'a fi tertibi ehâdisi Tenzihî's-şerî'ati'l-mevzû'a* adıyla bir çalışma yapmıştır (Beyrut 1407).

Kitâbü'l-Mevzû'ât birçok defa ihtisar edilmiştir. Eserin 14 Zilhicce 626'da (3 Kasım 1229) tamamlanan, fakat kimin tarafından yapıldığı bilinmeyen *el-Mukteḍab min Kitâbi'l-Mevzû'ât mine'l-ehâdisi'l-merfû'ât* adlı bir muhtasarı Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde (nr. 619) bulunmaktadır (Kasım Dobraca, I, 310-311). Abdullah b. Muhammed b. Selîm b. Dâvûd b. Yûsuf en-Nevâcî'nin 748'de (1347) kaleme aldığı *Muhtaşaru Mevzû'âti İbni'l-Cevzî* adlı eserin bir nüshası da aynı kütüphanede kayıtlıdır

(nr. 3313). *Kitâbü'l-Mevzû'ât* üzerine yapılan muhtasarların en önemlisi, Zehebî'nin 991 rivayeti ihtiva eden *Telhişu Kitâbi'l-Mevzû'ât* adlı çalışmasıdır (nşr. Ebû Temîm Yâsir b. İbrâhîm b. Muhammed, Riyad 1419/1998). Zehebî, *Tertibü'l-Mevzû'ât* diye de anılan eserine *Kitâbü'l-Mevzû'ât*'taki rivayetlerin bir kısmını almamış, İbnü'l-Cevzî'nin hadisler hakkındaki tenkitlerini ihtisar etmek yerine onları kendi üslûbuyla kısaca vermiş, bazan da hiçbir eleştiride bulunmamıştır. Zehebî ayrıca *Ehâdis muhtâre min Mevzû'âti'l-Cevrekânî (Cûzekânî) ve'bni'l-Cevzî* adlı çalışmada (nşr. Abdurrahman b. Abdülcebbâr el-Firrevâî, Medine 1404) doksan dokuz rivayeti bir araya getirmiştir. (Ebû) Bedr b. Selâme'nin *Muhtaşaru Mevzû'âti İbni'l-Cevzî* adlı eserinin Ebû Zer el-Halebî'nin hattıyla olan bir nüshası Halep'te *et-Tekyetü'l-İhlâsiyye*'de bulunmaktadır (Muhammed Râgıb et-Tabbâh, VIII [1928], s. 369). Kitabı Fir-kâh ve *ed-Dürerü'l-maşnû'ât fi'l-ehâdisi'l-mevzû'ât* ismiyle Seffârî'nin de ihtisar etmiş, İbn Kayyim el-Cevziyye'nin *el-Menârü'l-münif fi's-şahîh ve'z-zâ'if* adlı eserinin de *Kitâbü'l-Mevzû'ât*'ın muhtasarı olduğu ileri sürülmüştür (*DİA*, XX, 121).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât mine'l-ehâdisi'l-merfû'ât* (nşr. Nureddin Boyacılar), Riyad 1418/1997, I-III; İbnü's-Salâh, *Mukaddimetü İbni's-Salâh* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1411/1990, s. 279; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Kavûlû'l-müsedded*, Haydarâbâd - Dekken 1319; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf), Kahire 1379/1959, I, 278-281; a.m.f., *et-Ta'akkubât 'ale'l-Mevzû'ât*, Hindistan 1303, s. 60; İbn Arrâk, *Tenzihü's-şerî'a*, I-II; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 917; Kasım Dobraca, *Katalog Arapskih, Turskih i Perzijskih Rukopisa*, Sarajevo 1963, I, 310-311, 343-344; Abdülhamid el-Alûcî, *Mû'ellefâtü İbni'l-Cevzî*, Bağdad 1385/1965, s. 145-146; Ömer b. Hasan Osman Fellâte, *el-Vaz' fi'l-hadis*, Dimasık - Beyrut 1410/1981, III, 455-476, 479-480; M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler*, İstanbul 1997, s. 142-146, 154-160; Muhammed Râgıb et-Tabbâh, *MMİADm.*, VIII (1928), s. 369; H. Yunus Apaydın, "İbn Kayyim el-Cevziyye", *DİA*, XX, 121.

M. YAŞAR KANDEMİR

MEVZÜÂTÜ'L-ULÛM (موضوعات العلوم)

Taşköprizâde Kemâleddin
Mehmed Efendi'nin
(ö. 1030/1621),

babasının yazdığı *Miftâhu's-sa'ade* adlı
eserin ilâvelerle Türkçe'ye tercümesi
(bk. MİFTÂHU'S-SAÂDE).

MEVZUN

(bk. VEZNÎ).

MEY

(مى)

Sâlikî kendinden geçiren
ilâhî aşk anlamında
bir tasavvuf simgesi
(bk. SEKR).

MEY ZİYÂDE

(مى زياده)

(1886-1941)

Edebiyatçı, yazar ve mütercim.

Nâsıra'da doğdu. Babası Lübnanlı bir Mârûnî olan eğitimci İlyâs Ziyâde, annesi Filistin asıllı Ortodoks Nüzhet Muammer'dir. Rahibe okullarında Fransızca olarak eğitim gördü. İçine dönük bir yaratılışa sahip olan Mey (Mârî) Ziyâde öğrenciliği sırasında Alphonse de Lamartine, Alfred de Musset, Pierre Loti, George Sand, Madame de Stail, Madame de Sévigné gibi Fransız yazarlarının hayatını okudu ve onlardan çok etkilendi. 1908 yılında ailesiyle birlikte Kahire'ye göç etti; burada çeşitli okullarda Fransızca dersleri verdi. Babasının *el-Mahrûse* adlı gazeteyi devralıp 1909 yılından itibaren yayımlamaya başlaması üzerine Arapça'sını ilerletip yazılarını bu dilde yazmaya başladı ve ilk Arapça yayını olarak Brada'nın *Le retour du flot* adlı romanını *Rücû'u'l-mevce* ismiyle neşretti. Arapça'nın yanı sıra Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve Almanca bilen, yazılarında "Kenâr, Âide, İsis Copia" gibi takma adlar kullanan Mârî, daha sonra Mârî'nin ilk ve son harflerinden oluşan Mey (Meyy) kısaltmasını takma ad olarak seçmiş ve Arap edebiyatında Mey Ziyâde olarak tanınmaya başlamıştır.

1911 yılından itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan yazıları sebebiyle büyük bir üne kavuştu. Evi salı günleri zamanın Mısır, Suriye ve Lübnanlı edip, şair, ilim ve siyaset adamlarının devam ettiği bir edebiyat mahfili haline geldi. Bu toplantılara Melek bint Hifnî Nâsîf, Mustafa Sâdik er-Râfî, Tâhâ Hüseyin, Abbas Mahmûd el-Akkâd, Selâme Mûsâ, Ya'kûb Sarûf, Lutfi es-Seyyid, Ahmed Şevki, Hâfız İbrâhîm gibi meşhur kişiler katılıyordu. Mey Ziyâde bu dönemde *el-Ehrâm*, *el-Hilâl*, *el-Muḳaṭṭam*, *el-Muḳteṭaf*, *Progrés égyptien* ve *Egyptian Mail* gibi